

Grażyna Maniak

Zachodniopomorska Szkoła Biznesu w Szczecinie
Wydział Ekonomii i Pedagogiki
gmaniak@zpsb.pl

KSZTAŁCENIE PRZEZ CAŁE ŻYCIE – IDEA I REALIZACJA. POLSKA NA TLE UNII EUROPEJSKIEJ

Streszczenie: W referacie przedstawiono koncepcję uczenia się przez całe życie, wynikającą z zaleceń zawartych w strategicznych dokumentach i polityce UE. Zaprezentowano podstawowe wskaźniki ilustrujące aktywność edukacyjną dorosłych mieszkańców Polski i innych krajów UE. W tym kontekście scharakteryzowano rolę uczelni wyższych w zakresie edukacji całościowej oraz główne wyzwania, jakim muszą sprostać polskie szkoły wyższe.

Słowa kluczowe: uczenie się przez całe życie, uczelnie wyższe a edukacja całościowa.

Wprowadzenie

Efektom wielopłaszczyznowych zmian zachodzących we współczesnym świecie jest ewolucja społeczeństwa wiedzy w kierunku społeczeństwa uczącego się. Permanentna edukacja stała się integralną składową życia, warunkiem niezbędnym do właściwego funkcjonowania w otaczającym świecie, szczególnie na rynku pracy. Celem artykułu jest zaprezentowanie głównych zasad uczenia się przez całe życie (*lifelong learning* – LLL) oraz analiza stanu realizacji w Polsce i innych krajach Unii Europejskiej. Na tym tle wskazane zostaną główne wyzwania dotyczące LLL w obszarze szkolnictwa wyższego¹.

---

¹ Artykuł jest efektem współpracy Zachodniopomorskiej Szkoły Biznesu w Szczecinie z Instytutem Badań Edukacyjnych w ramach projektu: „Szkoły wyższe w roli integratora uczenia się przez całe życie”. Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach projektu „Opracowanie założeń merytorycznych i instytucjonalnych wdrażania Krajowych Ram Kwalifikacji oraz Krajowego Rejestru Kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie”, realizowanego w Instytucie Badań Edukacyjnych.

1. Pojęcie i przesłanki rozwoju idei kształcenia przez całe życie

Powszechnie dostrzegana dynamika zmian współczesnego świata dotyczy nie tylko wymiarów technologicznego i gospodarczego, ale także wymiaru społecznego. Zmiany technologiczne, rozwój masowej komunikacji, przeobrażenia w sferze pracy, konkurencja na rynku pracy, międzynarodowe zmiany składu demograficznego, globalna ekonomia – rodzą potrzebę elastyczności i stałego dostosowywania się przedsiębiorstw i jednostek. Efektem tych przeobrażeń jest ewolucja społeczeństwa wiedzy w kierunku społeczeństwa uczącego się². Społeczeństwo uczące się to społeczeństwo, które jest samoświadome edukacji w jej całościowym znaczeniu³. Innymi słowy, jest świadome edukacyjnego znaczenia potencjału własnych instytucji i środowiska społecznego, które nadaje kształt życiu, optymalizując w tym celu swoje zasoby do maksimum, a edukacja zostaje wyprowadzona z instytucji państwowych i staje się składnikiem ludzkiej codzienności. Szczególnego wymiaru w świecie dynamicznych zmian nabiera edukacja permanentna, analizowana z jednej strony w jej relacji do potrzeb i aspiracji edukacyjnych jednostek, z drugiej zaś w relacji do potrzeb gospodarki. W ten sposób edukacja (ciągłe uczenie się) stała się integralną częścią życia, pozwalającą na łatwiejsze funkcjonowanie w otaczającej nas rzeczywistości. Całociowe uczenie się nie jest już tylko dobrowolną aktywnością podejmowaną przez nielicznych w celu zaspokojenia własnych ambicji, zainteresowań i potrzeb związanych z rozwojem osobistym, ale koniecznością niezbędną do właściwego funkcjonowania w otaczającym świecie, szczególnie na rynku pracy.

Dlatego, tworząc podstawę dla wielu wytycznych i działań w sferze rozwoju społeczno-gospodarczego państw Unii Europejskiej, Komisja Europejska sformułowała następującą definicję *lifelong learning* (LLL): „wszelkie działania związane z uczeniem się przez całe życie, zmierzające do poprawy poziomu wiedzy, umiejętności i kompetencji w perspektywie osobistej, obywatelskiej, społecznej i/lub związanej z zatrudnieniem”⁴. Idea *lifelong learning* dotyczy zarówno rozwoju indywidualnego, jak i rozwoju cech społecznych we wszystkich formach i kontekstach, w systemie formalnym i nieformalnym oraz odnosi się do osób w każdym wieku, obejmuje bowiem etapy uczenia się od wczesnego dzieciństwa i okresu edukacji szkolnej, poprzez czas aktywności zawodowej, do wieku senioralnego.

² G. Pawelska-Skrzypek i in., *Uznawanie efektów uczenia się nabytych poza edukacją formalną (RPL) w szkolnictwie wyższym – wyzwania projektowania systemu*, Institute for the Development of Education, Zagreb 2013, s. 10.

³ E. Solarczyk-Ambrozik, *Przemiany współczesnego świata – globalne wyzwania edukacyjne*, www.institut.info/images/stories/ksiazki.../06-Solarczyk-Ambrozik.pdf, dostęp: 8.08.2014.

⁴ *Making a European Area of Lifelong Learning a Reality*, Komunikat Komisji Europejskiej, COM (2001) 678.

Zgodnie z europejską polityką uczenia się przez całe życie sprostanie wymogom edukacji permanentnej wymaga, aby⁵:

- proces uczenia się rozpatrywany był głównie z perspektywy osoby uczącej się, a nie instytucji i osób prowadzących kształcenie;
- LLL-learner miał możliwość uczenia się w różnych formach, miejscach i okresach życia;
- istniało równe traktowanie różnych dróg uczenia się dzięki osadzeniu programów na efektach kształcenia i procedurom walidacji osiągniętych efektów kształcenia się;
- wdrożyć procedury i procesy uznawania efektów uczenia się poza systemem formalnym (RPL – *Recognition of Prior Learning*);
- jakość edukacji mierzona była zmianą w poziomie wiedzy i umiejętności osób uczących się, a nie cechami instytucji edukacyjnych (nakłady, programy, podręczniki, jakość kadry);
- zapewnić doradztwo edukacyjne i zawodowe (aktywne wychodzenie „na przeciw”);
- tworzyć możliwości uczenia się bliżej domu (wśród lokalnej społeczności, z wykorzystaniem technologii IT).

Sprostanie wymogom edukacji całożyciowej określa kierunek przemian w obszarze edukacji, które zachodzą w ostatnich latach w szkolnictwie powszechnym, zawodowym i wyższym w krajach Europy, w tym w Polsce. W sferze ich oddziaływania ważne miejsce zajmuje oświata dorosłych, czyli doskonalenie zawodowe i rozwój osobisty osób dorosłych. Jej główne funkcje dobrze ujmuje J. Pólturzycki, twierdząc, iż „głównym zadaniem edukacji ustawicznej jest wychowanie nowego typu człowieka, charakteryzującego się twórczym i dynamicznym stosunkiem do życia i kultury; człowieka, który potrafi doskonalić siebie, zmieniać warunki życia i ulepszać je dla dobra człowieka”⁶.

2. Kształcenie dorosłych w Polsce i Unii Europejskiej

Ocenę stanu realizacji koncepcji LLL w UE można przeprowadzić na podstawie szeregu wskaźników edukacji dorosłych. Wśród najczęściej stosowanych są te, które dotyczą rozwoju zasobów ludzkich oraz uczestnictwa dorosłych

⁵ *Perspektywa uczenia się przez całe życie* – dokument strategiczny opracowany przez Międzyresortowy Zespół do spraw uczenia się przez całe życie, w tym Krajowych Ram Kwalifikacji, 2011 (aktualizacja 2013), s. 9.

⁶ J. Pólturzycki, *Kształcenie ustawiczne i jego konsekwencje dla edukacji*, [w:] *Kształcenie ustawiczne – idee i doświadczenia*, red. Z.P. Kruszewski, J. Pólturzycki, E.A. Wesołowska, NOVUM, Płock 2003, s. 46.

w programach uczenia się przez całe życie, ze szczególnym uwzględnieniem edukacji formalnej. Głównymi źródłami danych są: Badanie Aktywności Edukacyjnej Ludności UE (EU LFS), Badanie Edukacji Dorosłych (AES) oraz Badanie Zawodowego Kształcenia Ustawicznego (CVTS). To ostatnie skupia się na kształceniu i szkoleniach zawodowych.

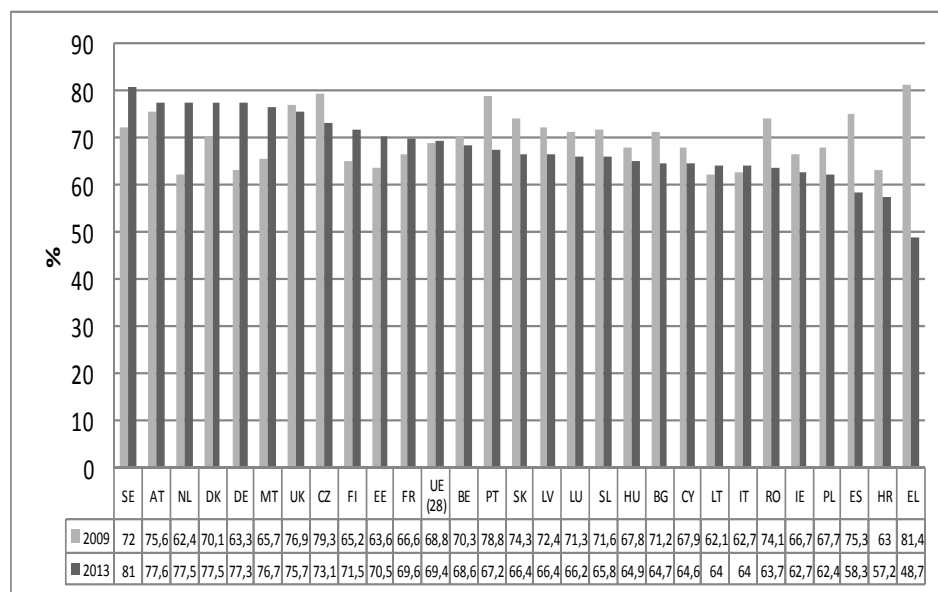
Osiągnięcia edukacyjne dorosłych traktowane są jako wskaźnik wiedzy i umiejętności dostępnych w gospodarce. Według badania EU LFS prawie 70% dorosłych mieszkańców UE w wieku 20-64 lata ma ukończoną szkołę średnią I lub II stopnia (rys. 1). Oznacza to, że dorośli o słabszych osiągnięciach edukacyjnych stanowią przeciętnie ok. 1/3 populacji UE. Wskaźnik ten odzwierciedla formalny poziom wykształcenia zdobyty przez osoby dorosłe. Wykształcenie na poziomie szkoły średniej II stopnia⁷ jest we współczesnej Europie uznawane za minimalny poziom pozwalający na skuteczne wejście na rynek pracy i stałe zatrudnienie. Z danych Eurostatu wynika, że wśród osób, które ukończyły przynajmniej szkołę średnią II stopnia, wskaźniki zatrudnienia są wyraźnie wyższe niż wśród osób z ukończoną tylko szkołą średnią I stopnia.

Pomiędzy poszczególnymi państwami UE widoczne są znaczące różnice. Do państw, które charakteryzuje najwyższy odsetek osób posiadających wykształcenie średnie (powyżej średniej w badanej populacji osób) należą: Szwecja, Austria, Dania, Holandia i Niemcy. Jednocześnie głównie w tych krajach (z wyjątkiem Austrii) nastąpił w 2013 roku (relatywnie) największy przyrost osób pracujących posiadających wykształcenie na poziomie średnim II stopnia w porównaniu do roku 2009.

Polska należy niestety do grupy krajów UE o najniższym wskaźniku osób dorosłych posiadających przynajmniej wykształcenie średnie, choć dane wskazują na poprawę wartości tego wskaźnika. W tej grupie znajdują się ponadto: Grecja, Chorwacja, Hiszpania. Dostępne dane Eurostatu pokazują także, iż młode osoby dorosłe znacznie częściej posiadają kwalifikacje na poziomie szkoły średniej aniżeli osoby starsze. W porównaniu z osobami w wieku 55-64 lata odsetek ludzi w wieku 24-34 lata posiadających wykształcenie średnie jest większy nawet o 20 pkt. proc.

---

⁷ Uwzględniając różnice w systemach edukacyjnych poszczególnych państw UE, w Polsce jest to poziom odpowiadający kwalifikacjom uzyskiwanym przez absolwentów liceów ogólnokształcących i techników zawodowych.

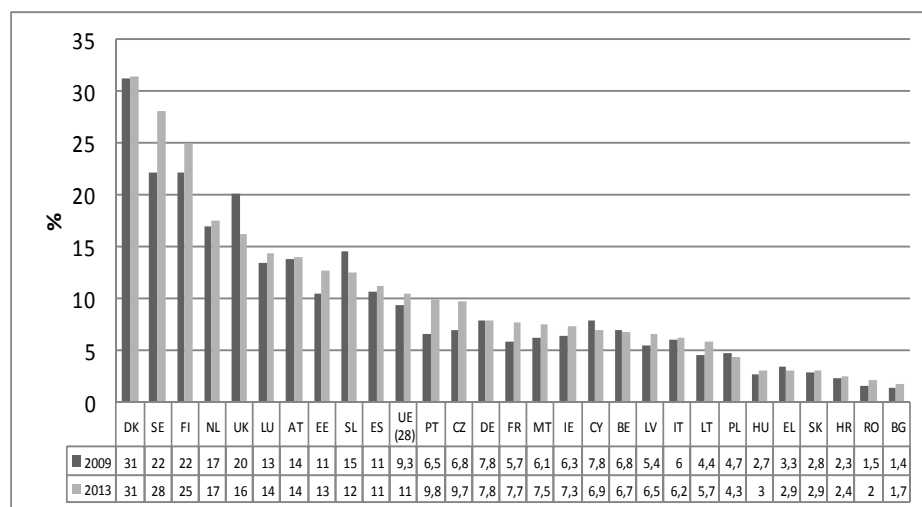

Rys. 1. Osoby dorosłe w UE z wykształceniem co najmniej średnim (poziom 3-4 wg ISED) w wieku 20-64 lata w roku 2009 i w roku 2013 (w %)

Źródło: Eurostat, *Labour Force Survey*, dostęp: sierpień 2014.

Zgodnie z wynikami Badania Edukacji Dorosłych⁸ (AES) nieco ponad 10% dorosłych uczestniczy w programach uczenia się przez całe życie, podczas gdy ok. 35% dorosłych mieszkańców Europy jest objęte edukacją formalną i pozaformalną. Jak wynika z danych prezentowanych na rys. 2, najbardziej aktywne edukacyjnie osoby dorosłe to obywatele takich państw jak Dania (gdzie wskaźnik wynosi ponad 30%), Szwecja, Finlandia i Holandia. Z kolei najniższy udział osób dorosłych w edukacji całożyciowej charakteryzuje takie kraje jak Bułgaria, Rumunia, Chorwacja, Słowacja czy Węgry.

⁸ Badanie Edukacji Dorosłych to relatywnie nowy element unijnych statystyk dotyczących edukacji i uczenia się przez całe życie. Ostatnie badanie ankietowe na grupie gospodarstw domowych należących do 29 państw UE, EFTA i państw kandydujących przeprowadzono w 2013 r. W przeciwieństwie do Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności UE, badanie AES zostało przygotowane specjalnie z myślą o ocenie udziału dorosłych w kształceniu i szkoleniach, dzięki czemu dostarcza ono bardziej szczegółowych informacji dotyczących działań i programów edukacyjnych, w których biorą udział osoby dorosłe.

Rys. 2. Udział dorosłych w wieku 25-64 lata w kształceniu (w okresie czterech tygodni poprzedzających badanie) w roku 2009 i w roku 2013 (w %)

Źródło: Ibid.

Niestety, również wyniki tego badania nie są korzystne dla Polski, bowiem przeciętny udział dorosłych w edukacji permanentnej jest o połowę niższy niż średnia dla UE. Dane pokazują także, iż w okresie pomiędzy rokiem 2009 i 2013 aktywność edukacyjna Polaków spadła. Tymczasem, przekonani o istotnym znaczeniu edukacji dorosłych i jej zasadniczym udziale w rozwoju konkurencyjności, zatrudnialności i spójności społecznej, ministrowie UE ds. edukacji uzgodnili, że wskaźnik osób dorosłych uczestniczących w kształceniu i szkoleniu (w ciągu 4 tygodni przed badaniem) powinien do 2020 roku wzrosnąć do co najmniej 15%.

Warto zwrócić uwagę, że bardziej szczegółowe badania działań rozwojowych podejmowanych przez Polaków⁹ nie potwierdzają tendencji spadkowej w zakresie edukacji permanentnej. Wynika z nich bowiem, że odsetek dorosłych Polaków uczestniczących w kształceniu formalnym (5,4%) jest bliski średniej dla UE (6,2%). Zdecydowanie gorzej natomiast wygląda uczestnictwo w kształceniu pozaformalnym, a więc doskonalenie kompetencji poprzez uczestnictwo w kursach, szkoleniach i innych przedsięwzięciach o podobnym charakterze¹⁰. W 2013 roku wzięło w nich udział ok. 23% dorosłych Polaków, podczas gdy średnia dla 28 krajów UE wynosiła ok. 37%. Widać więc, że słabością Polski

⁹ Oprócz statystyk unijnych typu EU LFS, głównie Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności GUS oraz badania ankietowe prowadzone w ramach Bilansu Kapitału Ludzkiego, PARP.

¹⁰ *Kompetencje Polaków a potrzeby polskiej gospodarki*, red. J. Gómiak, PARP, Warszawa 2014, s. 81.

jest nie tyle niski poziom aktywności edukacyjnej Polaków w ogóle, ile niski poziom uczestnictwa w kursach i szkoleniach, czyli krótszych i bardziej elastycznych formach rozwijania kompetencji.

3. Szkolnictwo wyższe wobec wyzwań LLL

Wobec znaczenia uczenia się przez całe życie pojawia się kwestia dotycząca miejsca i roli uczelni wyższych w sektorze edukacyjnym dla dorosłych¹¹. Obecnie zagadnienie LLL należy rozpatrywać w kontekście działań podejmowanych w ramach procesu bolońskiego¹² i związanych z nim Krajowych Ram Kwalifikacji. Dokumenty procesu bolońskiego uznają szkolnictwo wyższe za sektor szczególnie zaangażowany w LLL i LWL (*life wide learning*). LLL uznawany jest za kluczowy element budowy Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego w kontekstach: równości i spójności społecznej, innowacyjności i budowy społeczeństwa wiedzy, zwiększenia stopnia umasowienia edukacji wyższej i in. W roku 2008 European Universities Association (EUA) wydało Kartę LLL dla uniwersytetów (EUA Charter on LLL), zachęcając je do budowy strategii LLL i pełnienia roli „integratora” strategii życiowych swych słuchaczy. Wśród zaleceń sformułowanych w Karcie, odnoszących się do sektora uczelni wyższych (rekomendowanych także przez stowarzyszenie EUCEN¹³), można wymienić następujące:

- opracować i wdrożyć propozycje poszerzenia dostępu do edukacji, także w systemie LLL, w strategii rozwoju instytucjonalnego;
- rozszerzyć ofertę edukacyjną i uczenia się przez całe życie skierowaną do zróżnicowanych grup studentów;

¹¹ Dorośli studenci (osoby dorosłe powracające do nauki) stanowią trudną do zdefiniowania kategorię studentów. Zazwyczaj przyjmuje się, iż są to osoby starsze niż typowy uczestnik studiów wyższych, które wróciły do kształcenia formalnego po pewnym okresie przebywania poza systemem edukacji.

¹² Mianem procesu bolońskiego, zapoczątkowanego w 1999 r. deklaracją bolońską, nazywa się całokształt działań podjętych przez państwa europejskie dążące do restrukturyzacji oraz harmonizacji systemów edukacji w Europie. Głównym celem procesu bolońskiego było utworzenie do 2010 r. Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego EOSW (ang.: European Higher Education Area), umożliwiającego swobodną współpracę państw uczestniczących w dziedzinie edukacji wyższej oraz badań naukowych.

¹³ EUCEN (European University Continuing Education Network) to założone w 1991 r. największe europejskie stowarzyszenie działające na rzecz uniwersyteckiego uczenia się przez całe życie (*university lifelong learning* – ULLL). Obecnie liczy ok. 200 członków z 42 krajów, a ponadto 15 krajowych sieci działających na rzecz LLL. Misją EUCEN jest promowanie i rozwijanie uczenia się przez całe życie w instytucjach szkolnictwa wyższego w krajach UE i w innych krajach oraz zwiększanie wpływu uczelni na rozwój wiedzy o uczeniu się przez całe życie i polityki europejskiej w tym zakresie, jak również dbanie o jakość uniwersyteckiego uczenia się przez całe życie poprzez upowszechnianie standardów i harmonizowanie działań. EUCEN odgrywa znaczącą rolę w procesie formułowania europejskich, krajowych i instytucjonalnych polityk na rzecz uczenia się przez całe życie, a także konkretnych rozwiązań legislacyjnych.

- wprowadzić programy zapewniające szeroki udział słuchaczy dorosłych powracających do uczelni po dalszą edukację;
- prowadzić stosowne doradztwo i poradnictwo w sprawach LLL i LWL;
- stworzyć możliwość uznawania efektów uczenia się zdobytych poza edukacją formalną – RPL (*recognising prior learning*);
- objąć LLL mechanizmami zapewniania jakości;
- wzmocnić relacje pomiędzy badaniami, nauczaniem i innowacjami w perspektywie LLL;
- podjąć i skonsolidować reformy na rzecz elastycznego i twórczego środowiska uczenia się dla wszystkich studentów, także studiujących w systemie LLL;
- rozwijać partnerstwo na lokalnym, regionalnym, krajowym i międzynarodowym poziomie w celu oferowania atrakcyjnych i ważnych dla otoczenia społecznego programów kształcenia;
- wypracowywać modelowe rozwiązania w zakresie LLL – być wzorcem dla innych instytucji tego rodzaju.

Karta zawiera także oczekiwania i zobowiązania dotyczące rządów państw, umożliwiające uczelniom realizację ich zobowiązań.

W ostatnich latach idei LLL nadano szczególne znaczenie w Komunikacie z Leuven¹⁴, w którym – określając priorytety w perspektywie strategii Europa 2020 – podkreślano znaczenie wdrażania polityki uczenia się przez całe życie w sektorze szkolnictwa wyższego. Dodatkowym impulsem do rozwoju właściwie pojętego uczenia się przez całe życie jest wydana 26 listopada 2012 roku rekomendacja Komisji Europejskiej dotycząca walidacji efektów kształcenia zdobytych poza edukacją formalną i włączania ich do osiągnięć osoby uczącej się zdobytych w murach instytucji edukacyjnych. Dokumenty Komisji Europejskiej dotyczące szkolnictwa wyższego, takie jak nota *The Role of Universities in the Europe of Knowledge* z 2005 roku czy *Modernisation of Higher Education* z 2013 roku, dają jasne wskazówki dotyczące różnicowania uczelni i przejmowania odpowiedzialności za powodzenie społeczeństw, w których funkcjonują.

Polskie uczelnie wyższe powinny stać się aktywnym integratorem działań sprzyjających upowszechnieniu edukacji całożyciowej. Przemawiają za tym m.in. następujące argumenty:

- Obowiązkiem uczelni jest świadczenie usług na rzecz społeczeństwa, pracodawców, poszczególnych osób. W tym kontekście należy dostosowywać system kształcenia w uczelniach do zmieniających się potrzeb społecznych.

---

¹⁴ http://ekspercibolonscy.org.pl/sites/ekspercibolonscy.org.pl/files/2009_PL_Leuven_Louvain-la-Neuve.pdf, dostęp: wrzesień 2014.

- Zachodzą szybkie zmiany popytu na pracę, które w znacznym stopniu dotyczą osób o średnio wysokim i wysokim poziomie kwalifikacji (zmiana charakteru pracy w wielu zawodach, zanikające i nowe zawody rodzą potrzebę uzyskania nowych kompetencji).
- Polskę charakteryzuje niski poziom aktywności zawodowej (wskaźnik aktywności na poziomie 59,7% w 2013 roku wg Eurostatu), w tym najniższa w Europie stopa zatrudnienia osób starszych.
- W Polsce odsetek osób dorosłych uczących się po zakończeniu edukacji jest niski, dużo niższy niż w innych krajach. Obok niskich osiągnięć profesjonalnych charakterystyczny dla Polski jest niski poziom kompetencji kluczowych dorosłych¹⁵.
- Uczenie się przez całe życie jest elementem rządowej „Strategii Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2020”¹⁶ (wraz z aneksem „Perspektywa uczenia się przez całe życie”). Założono w niej m.in. to, że do roku 2020 ok. 49% osób w wieku 30-34 lata będzie miało wykształcenie wyższe lub równorzędną kwalifikację oraz co najmniej 19% osób w wieku 24-65 lat będzie uczestniczyć w LLL.
- Uczelnie odczuwają skutki niekorzystnych trendów demograficznych (malejący przyrost naturalny, starzenie się społeczeństwa). Aktywizacja dorosłych na rzecz edukacji jest nie tylko wyzwaniem cywilizacyjnym, ale także szansą na utrzymanie działalności w dotychczasowej skali.
- Rośnie odsetek bezrobotnych absolwentów szkół wyższych, co w dużym stopniu jest konsekwencją niewłaściwej struktury „kierunkowej” kształcenia. Coraz częściej zachodzi potrzeba uzupełnienia lub podniesienia kompetencji czy wręcz przekwalifikowania osób bezrobotnych lub pracujących niezgodnie z posiadanymi kwalifikacjami formalnymi¹⁷.
- Polska należy do grupy państw UE o najniższym poziomie zaawansowania w zakresie uznawania efektów uczenia się pozaformalnego i nieformalnego¹⁸. Postęp w tym zakresie zwiększy dostęp do oferty edukacyjnej uczelni wyższych osobom dojrzałym¹⁹.
- W systemie szkolnictwa wyższego i kształcenia dorosłych w stopniu niewystarczającym realizowany jest program zdobywania kompetencji kluczowych²⁰.

¹⁵ *Perspektywa uczenia się przez całe życie...*, op. cit., s. 39; *Kompetencje Polaków...*, op. cit., s. 37.

¹⁶ Uchwała nr 104 Rady Ministrów z dnia 18.06.2013 r. w sprawie przyjęcia Strategii Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2020.

¹⁷ *Bilans Kapitału Ludzkiego 2012*, raport z badań, PARP 2013.

¹⁸ 2010 *Update of the European Inventory on Validation of Non-formal and Informal Learning*, Cedelop 2010.

¹⁹ Nowelizacja ustawy PSW z 2014 r. wiąże się m.in. z określeniem warunków i zasad dla uznawania kształcenia zdobytego poza uczelnią.

²⁰ Wspólne sprawozdanie Rady i Komisji Europejskiej na temat kształcenia i szkolenia z 2010 r., 2010/C 117/01.

Powyższe argumenty na rzecz skutecznego wdrożenia idei edukacji permanentnej i wynikające z nich wytyczne i ramy prawne odnoszące się do kształcenia całościowego wyznaczają najważniejsze wyzwania²¹, przed jakimi stoją uczelnie polskie w zakresie kształtowania swojej oferty edukacyjnej. Są to m.in.:

- Uznanie kompetencji zdobytych przez uczących się w systemie innym niż formalny (RPL).
- Dopasowywanie treści i form kształcenia do realnych potrzeb osób dorosłych powracających do nauki, włącznie ze studiami w niepełnym wymiarze i uczeniem się w środowisku pracy (indywidualizacja oferowanych ścieżek kształcenia, skrócenie cykli kształcenia itp.).
- Dopasowanie oferty do potrzeb gospodarki; współpraca uczelni z interesariuszami zewnętrznymi, w tym z pracodawcami.
- Zapewnienie jakości kształcenia i uczenia się – orientacja na efekty kształcenia się (systemy oceny jakości i walidacji efektów kształcenia się).
- Zwiększenie zakresu doradztwa w sferze kariery edukacyjnej i zawodowej.
- Dbłość o profesjonalizację nauczania osób dorosłych (podnoszenie kompetencji pedagogicznych i andragogicznych kadry akademickiej).
- Upowszechnienie wykorzystania nowych technologii w procesie nauczania i uczenia się.

Dotychczasowe obserwacje dotyczące wdrażania w uczelniach zasad i rozwiązań właściwych edukacji permanentnej wskazują, iż szkoły wyższe mocno się pod tym względem różnią. Na jednym biegunie można zaobserwować uczelnie o podejściu holistycznym, w ramach którego wszystkie wymiary kształcenia w uczelni są postrzegane przez filtr LLL, zapewniając interesariuszom różne ścieżki rozwoju osobistego, społecznego, akademickiego i zawodowego. Na przeciwnym biegunie znajdują się uczelnie, które traktują LLL jako swoisty slogan mający potwierdzić aktualność oferowanego przez nie kształcenia. Pomiędzy tymi przeciwstawnymi postawami zaobserwować można takie, w których uczelnie są zorientowane na rynek pracy (gdzie uczenie się przez całe życie jest reakcją na potrzeby gospodarki i rynku pracy lub rozwoju zawodowego uczących się) oraz zorientowane na włączenie społeczne, tj. na poszerzenie dostępu, na otwarcie się na grupy nietradycyjnych uczących się²².

²¹ *Perspektywa uczenia się przez całe życie...*, op. cit., s. 17; *The Future of Learning: Preparing for Change*, JRC European Commission 2011, s. 23-30.

²² J. Brdulak, A. Kraśniewski, D. Piotrowska, J. Poteralski, J. Urbanik, *Analiza zaleceń dotyczących realizacji strategii LLL podanych przez EUCEN oraz możliwości ich zastosowania w Polsce. Analiza polskich przepisów prawa sprzyjających lub przeszkadzających we wprowadzaniu strategii LLL na poziomie krajowym i na poziomie szkół wyższych*, IBE, Warszawa 2014 (raport przygotowany w ramach projektu „Opracowanie założeń merytorycznych i instytucjonalnych wdrażania Krajowych Ram Kwalifikacji oraz Krajowego Rejestru Kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie”, realizowanego w Instytucie Badań Edukacyjnych, współfinansowanego przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego).

Podsumowanie

Na tle wyzwań dotyczących edukacji permanentnej dostępne dane dotyczące aktywności edukacyjnej Polaków stawiają Polskę w grupie tych państw UE, w których jej poziom określić należy jako niesatysfakcjonujący. Niezbędne jest podjęcie działań zarówno uświadamiających konieczność edukacji całościowej w warunkach współczesnego rynku pracy, jak i sprzyjających takiej edukacji.

Zakres niezbędnych działań w sferze tworzenia i form realizacji oferty edukacyjnej odpowiadającej wymogom edukacji permanentnej stanowi także płaszczyznę do dyskusji problematyki LLL w szkolnictwie wyższym. Uczelnie wyższe są jednym z ważniejszych aktorów zmian społeczno-ekonomicznych zachodzących w pierwszych dekadach XXI wieku, a tym samym odgrywają istotną rolę w upowszechnianiu uczenia się przez całe życie²³. W Polsce rola uczelni w rozwoju kształcenia całościowego była dotychczas niedoceniana, a stosowany model edukacyjny niejednokrotnie odbiegał od modelu odpowiadającego na potrzeby współczesnej gospodarki. Obecnie, z punktu widzenia rozwoju gospodarki i dynamiki zmian w niej zachodzących, takie podejście wymaga radykalnej zmiany, a szkoły wyższe dostosowują ofertę do potrzeb edukacji permanentnej. Katalizatorem tych zmian są zarówno zmieniające się potrzeby rozwojowe społeczeństwa, jak i wcześniej omówione zmiany o charakterze regulacyjnym, wprowadzane na poziomie UE i poziomie krajowym. Przesłanki do tworzenia nowych rozwiązań w tym zakresie tworzy m.in. nowelizacja ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym (sierpień 2014).

Literatura

2010 *Update of the European Inventory on Validation of Non-formal and Informal Learning*, Cedelop 2010.

Bilans Kapitału Ludzkiego 2012, raport z badań, PARP 2013.

Brdulak J., Kraśniewski A., Piotrowska D., Poteralski J., Urbanik J., *Analiza zaleceń dotyczących realizacji strategii LLL podanych przez EUCEN oraz możliwości ich zastosowania w Polsce. Analiza polskich przepisów prawa sprzyjających lub przeszkadzających we wprowadzaniu strategii LLL na poziomie krajowym i na poziomie szkół wyższych*, IBE, Warszawa 2014.

Eurostat, *Labour Force Survey*, dostęp: sierpień 2014.

http://ekspertbolonscy.org.pl/sites/ekspertbolonscy.org.pl/files/2009_PL_Leuven_Louvain-la-Neuve.pdf, dostęp: wrzesień 2014.

---

²³ *The Future of Learning: Preparing for Change*, JRC European Commission 2011, s. 6.

- Kompetencje Polaków a potrzeby polskiej gospodarki*, red. J. Górniak, PARP, Warszawa 2014.
- Making a European Area of Lifelong Learning a Reality*, Komunikat Komisji Europejskiej, COM (2001) 678.
- Pawelska-Skrzypek G. i in., *Uznawanie efektów uczenia się nabytych poza edukacją formalną (RPL) w szkolnictwie wyższym – wyzwania projektowania systemu*, Institute for the Development of Education, Zagreb 2013.
- Perspektywa uczenia się przez całe życie – dokument strategiczny opracowany przez Międzyresortowy Zespół do spraw uczenia się przez całe życie*, w tym Krajowych Ram Kwalifikacji, 2011 (aktualizacja 2013).
- Pólturzycki J., *Kształcenie ustawiczne i jego konsekwencje dla edukacji*, [w:] *Kształcenie ustawiczne – idee i doświadczenia*, red. Z.P. Kruszewski, J. Pólturzycki, E.A. We-sołowska, NOVUM, Płock 2003, s. 46.
- Solarczyk-Ambrozik E., *Przemiany współczesnego świata – globalne wyzwania edukacyjne*, www.institut.info/images/stories/ksiazki.../06-Solarczyk-Ambrozik.pdf, dostęp: 8.08.2014.
- The Future of Learning: Preparing for Change*, JRC European Commission 2011.
- Uchwała nr 104 Rady Ministrów z dnia 18.06.2013 r. w sprawie przyjęcia Strategii Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2020.
- Wspólne sprawozdanie Rady i Komisji Europejskiej na temat kształcenia i szkolenia z 2010 r., 2010/C 117/01.

LIFELONG LEARNING – THE IDEA AND REALIZATION. POLAND VS. THE EUROPEAN UNION

Summary: The paper presents the concept of lifelong learning (LLL) resulting from the recommendations contained in the strategic documents and policies European Union. It presents the basic indicators on the educational activity of the adult residents of Poland and other EU countries. In this context, in this article is characterized the role of universities in the field of lifelong education, and the main challenges faced by Polish universities.

Keywords: lifelong learning, institutions of higher education and lifelong education.